

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет управління фінансами та бізнесу
Кафедра економіки та публічного управління

Декан доц. Андрій СТАСИШИН
ЗТВЕРДЖУЮ
«31» _____ серпня _____ 2023 р

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ

з навчальної дисципліни	Європейська інтеграція та сталий розвиток
Рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
Галузь знань:	28 Публічне управління та адміністрування
Спеціальність:	281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма:	Публічне управління та адміністрування

Львів-2023

Програма навчальної дисципліни «Європейська інтеграція та сталий розвиток» для здобувачів вищої освіти за галуззю знань 281 «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» ОП «Публічне управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти

«29» серпня 2023 року – 15 с.

Розробник: Капленко Г.В., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та публічного управління

**Розглянуто та ухвалено на засіданні кафедри економіки та менеджменту
Протокол № 1 від «29» серпня 2023 р.**

Завідувач кафедри проф. Капленко Г.В.

Розглянуто та ухвалено Вченою радою факультету управління фінансами та бізнесу Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

© Капленко Г.В., 2023р.
© ЛНУ імені Івана Франка, 2023р.

РОЗДІЛ 1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Анотація дисципліни

Дисципліна «Європейська інтеграція та сталий розвиток» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що забезпечують базову підготовку фахівців з публічного управління та адміністрування і входить до циклу вибіркових дисциплін гуманітарної та соціально- економічної підготовки магістрів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування». Навчальна дисципліна може слугувати певним дороговказом до реалізації євроінтеграційного курсу України до повноправного членства в Європейському Союзі через розкриття особливостей інституційних, правових, організаційних та ціннісних основ побудови системи публічного врядування ЄС. Дисципліна розглядає ключові аспекти взаємодії Європейського Союзу, їх політику і стратегії у відношенні до сталого розвитку, а також їхні досягнення в досягненні спільних цілей, таких як збалансований економічний розвиток, збереження навколишнього середовища та соціальна справедливість.

Мета навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Європейська інтеграція та сталий розвиток»: набуття здобувачами знань про Європейський Союз як найбільш успішне і прогресивне міжнародне інтеграційне об'єднання держав та процеси, що в ньому відбуваються, а також про проблеми перспективи глобалізаційного розвитку світового співтовариства; сприяти формуванню у здобувачів професійних компетентностей щодо їхнього вміння самостійно аналізувати суть європейських інтеграційних процесів в межах світових глобалізаційних світогосподарських зв'язків та приймати виважені рішення, які сприятимуть подальшій інтеграції України в Європейський Союз і в світове співтовариство. формування професійних навиків та розповсюдження спеціалізованих знань про основні аспекти європейської інтеграції, а також про базові принципи та інструменти концепції сталого розвитку як в межах ЄС, так і процесі європейської інтеграції України

Основні завдання

Основні завдання навчальної дисципліни: здобувачі повинні засвоїти основні принципи, етапи та інструменти європейської інтеграції, включаючи історію створення та розвитку Європейського Союзу, його основні інституції та політики; дисципліна має на меті ознайомити здобувачів із концепцією сталого розвитку, його складовими та основними принципами; здобувачі повинні розуміти, як європейська інтеграція впливає на сталий розвиток та які можливості вона дає; здобувачі повинні бути здатними аналізувати вплив європейської інтеграції на різні аспекти суспільства, включаючи економіку, політику, культуру та довкілля; здатність характеризувати основні стандарти публічної служби у ЄС, країнах- членах ЄС; розвинути у здобувачів вміння прогнозувати наслідки запровадження стандартів ЄС в процесах публічного управління та вміння прогнозувати наслідки запровадження стандартів ЄС в процесах публічного управління в Україні. Дисципліна сприяє розвитку соціальної відповідальності здобувачів, їхньої готовності брати участь у громадських та політичних ініціативах, спрямованих на досягнення сталого розвитку.

Пререквізити

Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з дисциплін: Концептуальні засади публічного управління та адміністрування, Стратегічне управління та управління змінами, Комунікації та взаємодія у публічному управлінні, Наукові дослідження в

публічному управлінні та академічна доброчесність, достатніх для сприйняття категоріального апарату «Європейської інтеграції та сталого розвитку», розуміння джерел.

Вимоги до знань і умінь

Після вивчення навчальної дисципліни «Європейська інтеграція та сталий розвиток» **здобувачі вищої освіти повинні**

а) знати: особливості функціонування сучасного Європейського Союзу як найбільш успішного і прогресивного міжнародного інтеграційного об'єднання держав та процеси, що в ньому відбуваються, а також про проблеми і перспективи європейської інтеграції України; організаційні засади та напрямки діяльності Європейського Союзу; основні політики країн Європейського Союзу; основну мету, стратегію та етапи європейської інтеграції України; основні розділи Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; основні аспекти концепції сталого розвитку; глобальні цілі сталого розвитку; основні шляхи впровадження Україною концепції сталого розвитку.

б) вміти: аналізувати соціально-економічні та політико-правові відносини на рівні ЄС та країнах-партнерах; знаходити необхідну інформацію на офіційних сайтах ЄС та України; аналізувати взаємопов'язані процеси інтеграції в межах ЄС та у взаємовідносинах Україна – ЄС; визначати перспективи співробітництва України та ЄС, аналізувати етапи набуття членства Україною в ЄС; орієнтуватися в основних розділах Угоди про асоціацію; користуватись основними інформаційними ресурсами у сфері сталого розвитку; визначати рівень екологічного сліду в межах реалізації стратегії сталого розвитку; застосовувати у навчанні та у майбутній професійній діяльності основні положення Стратегії сталого розвитку України до 2030 року.

Програмні результати навчання:

РН01. Знати теоретичні та прикладні засади вироблення й аналізу публічної політики, основ та технологій прийняття управлінських рішень.

РН05. Визначати пріоритетні напрями впровадження електронного урядування та розвитку електронної демократії.

РН06. Здійснювати ефективне управління інноваціями, ресурсами, ризиками, проектами, змінами, якістю, застосовувати сучасні моделі, підходи та технології, міжнародний досвід при проектуванні та реорганізації управлінських та загальноорганізаційних структур.

РН07. Уміти розробляти національні/регіональні програмні документи щодо розвитку публічного управління, використовуючи системний аналіз і комплексний підхід, а також методи командної роботи.

РН09. Спілкуватися іноземною мовою на професійну тематику, обговорювати проблеми публічного управління та результати досліджень.

РН10. Представляти органи публічного управління й інші організації публічної сфери та презентувати для фахівців і широкого загалу результати їх діяльності.

РН11. Розробляти обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції, враховувати цілі, наявні законодавчі, часові та ресурсні обмеження, оцінювати політичні, соціальні, економічні та екологічні наслідки варіантів рішень.

Програмні компетентності:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, бути лідером, діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК03. Здатність розробляти та управляти проектами.

ЗК04. Здатність удосконалювати й розвивати професійний, інтелектуальний і культурний рівні.

ЗК05. Здатність приймати обґрунтовані рішення та використовувати сучасні комунікаційні технології.

ЗК06. Здатність до професійного спілкування іноземною мовою.

СК01. Здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти.

СК02. Здатність організовувати діяльність органів публічного управління та інших організацій публічної сфери.

СК04. Здатність визначати показники сталого розвитку на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

СК05. Здатність представляти органи публічного управління у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, громадянами та налагоджувати ефективні комунікації з ними.

СК06. Здатність здійснювати професійну діяльність з урахуванням потреб забезпечення національної безпеки України.

СК07. Здатність самостійно готувати проекти нормативно-правових актів, аналітичні довідки, пропозиції, доповіді, надавати експертну оцінку нормативно-правовим актам на різних рівнях публічного управління та адміністрування.

СК08. Здатність розробляти стратегічні документи розвитку соціально-економічних систем на вищому, центральному, регіональному, місцевому та організаційному рівнях.

СК10. Здатність приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Опанування навчальною дисципліною повинно забезпечувати необхідний рівень сформованості вмінь:

Назва рівня сформованості вміння	Зміст критерію рівня сформованості вміння
1. Репродуктивний	Вміння відтворювати знання, передбачені даною навчальною програмою
2. Алгоритмічний	Вміння використовувати знання у практичній діяльності при розв'язуванні типових ситуацій
3. Творчий	Здійснювати евристичний пошук і використовувати набуті знання для розв'язання нестандартних завдань та проблемних ситуацій

Навчальна програма складена на **3** кредити.

Форми контролю – модульний контроль, екзамен.

РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Європейська інтеграція. Основні етапи розвитку Європейського Союзу.

Тема 2. Європейські цінності. Європейська ідентичність. Компетенція Європейського Союзу.

Тема 3. Інституції Європейського Союзу.

Тема 4. Економічна інтеграція в ЄС.

Тема 5. Соціальна політика в ЄС.

Тема 6. Громадянство Європейського Союзу та права громадян. Захист прав громадян, рівність та соціальна справедливість.

Тема 7. Енергетична та екологічна політика ЄС.

Тема 8. Європейська політика безпеки та оборони.

Тема 9. Європейська міграційна політика.

Тема 10. Культурна та мовна різноманітність в ЄС.

Тема 11. Співпраця та партнерство ЄС з іншими регіонами світу та міжнародними організаціями.

Тема 12. Україна та європейська інтеграція. Набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі.

Тема 13. Інституційне та нормативно-правове забезпечення реалізації державної політики європейської інтеграції України.

Тема 14. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Підтримка України з боку ЄС у відповідь на російську загарбницьку війну.

Тема 15. Економічні та політичні виклики для України в контексті євроінтеграції.

Тема 16. Політика та програми сталого розвитку». Концепція сталого розвитку, Цілі сталого розвитку ООН (Sustainable Development Goals).

Тема 17. Глобальні проблеми та виклики: боротьба з бідністю, глобальне потепління, боротьба зі збройними конфліктами.

Тема 18. Публічна політика та управління в контексті сталого розвитку в Україні.

Тема 19. Роль громадянського суспільства в досягненні цілей сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Європейська інтеграція. Основні етапи розвитку Європейського Союзу.

Історичні етапи створення і діяльності Європейського Союзу. Рушійні сили інтеграційних процесів у Західній Європі після Другої світової війни.

План Маршалла та європейська інтеграція. Метод Жана Монне. План Шумана.

Договір про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). (1957 р.), Договір про створення Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євратом), (1957 р.), Шенгенська угода. (1985 р.), Єдиний Європейський Акт. (1986 р.), Договір про утворення Європейського Союзу (Маастрихтський договір, 1992 р.), Договір про заснування Європейської Спільноти, Ніщський договір. (2001 р.), Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти (Лісабонська угода, 2007 р.).

Основні етапи розширення Європейського Союзу.

Тема 2. Європейські цінності. Європейська ідентичність. Компетенція Європейського Союзу.

Шість базових цінностей Європейського Союзу. Повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини, включно з правами меншин.

Розподіл повноважень між Європейським Союзом та державами-членами відповідно до первинного законодавства ЄС. Розширення предметів виключної компетенції Європейського Союзу, внесені Лісабонськими домовленостями 2007 р. Класифікація компетенцій ЄС. Виключна компетенція ЄС. Спільна компетенція ЄС та його держав-членів. Доповнююча компетенція ЄС. Спеціальні компетенції ЄС. Принципи субсидіарності та пропорційності. Процедура посиленого співробітництва (enhanced cooperation).

Європейська ідентичність як різновид колективної ідентичності. Рівні європейської ідентичності. Європейська ідентичність і європейська ідея та європейська свідомість. Європейська ідентичність – основа солідарності та вирішення економічних і політичних проблем європейської спільноти. Культура та цінності як основа європейської ідентичності. Культурна єдність Європи як передумова формування спільного економічного та політичного порядку. Європейськість. Дух - основа європейськості. Елементи європейської духовності: почуття реальності, раціоналізм та індивідуалізм, трансцендентність. Взаємозв'язок індивідуалізму з усіма елементами європейської духовності – автономія особистості, воля, право на вільний вибір, відповідальність, особиста гідність, ініціатива. Європа як спільнота, що поділяє спільні політичні ідеали: свобода, толерантність, права людини, плюралізм, громадянське суспільство та ліберальна демократія, ринкова економіка.

Тема 3. Інституції Європейського Союзу.

Правовий статус інститутів Європейського Союзу.

Склад та формування Європейського парламенту. Питання утримання депутатів Європарламенту. Принцип несумісності посад. Загальна характеристика внутрішнього регламенту Європейського парламенту. Керівні органи Європарламенту. Діяльність парламентських комісій, квесторів, Генерального секретаріату. Повноваження Європарламенту, порядок його роботи та прийняття рішень. Рада Європейського Союзу. Порядок утворення, структура, компетенція, порядок роботи, членство.

Місце Європейської ради в системі органів Європейського Союзу після прийняття Лісабонських домовленостей 2007 р. Склад та формування Європейської ради. Загальна характеристика організації роботи, прийняття рішень та повноважень інституції.

Склад та формування Ради Європейського Союзу. Внутрішня організація Ради ЄС: Голова, комітети та робочі групи, Генеральний секретаріат. Загальна характеристика порядку роботи, прийняття рішень та повноважень.

Склад та формування Європейської комісії. Загальна характеристика Кодексу поведінки комісарів (2004 р.). Внутрішня організація комісії: Голова, заступник Голови, Верховний представник Союзу з іноземних справ та політиці безпеки, комісари, генеральні директорати та спеціальні служби. Загальна характеристика порядку роботи, прийняття рішень та повноважень. Судова система Європейського союзу.

Склад та порядок формування Суду ЄС. Загальна характеристика повноважень та порядку прийняття рішень Судом Європейського союзу. Загальна характеристика трибуналу першої інстанції та спеціалізованих трибуналів. Історія створення та функціонування Європейського центрального банку.

Місце Європейського центрального банку в системі органів Європейського Союзу після прийняття Лісабонських домовленостей 2007 р. Загальна характеристика повноважень Європейського центрального банку. Склад та внутрішня структура Європейського центрального банку (Керівна рада, Загальна рада, Виконавчий комітет тощо). Загальна характеристика порядку роботи, прийняття рішень та повноважень.

Склад та формування Рахункової палати. Діяльність Голови та аудиторів Рахункової палати. Загальна характеристика повноважень інституції. Органи Європейського Союзу: Економічний та соціальний комітет, Комітет Регіонів, Омбудсмен тощо.

Установи Європейського Союзу: Європейський інвестиційний банк, Європол, Євроюст, європейські агентства тощо.

Тема 4. Економічна інтеграція в ЄС.

Сутність єдиного ринку ЄС та процес його формування. Свобода переміщення товарів. Свобода міграції осіб. Свобода підприємницької діяльності і надання послуг. Свобода переміщення капіталів.

Сутність та види бюджетної політики. Основи формування бюджету ЄС. Характеристика загальноєвропейського бюджету. Бюджетна процедура в ЄС. Надходження бюджету ЄС. Основні статті витрат загальноєвропейського бюджету. Місце окремих органів у бюджетній політиці ЄС. Зміни в бюджетній політиці під впливом світової фінансової кризи.

Горизонтальна політика ЄС щодо регіонального розвитку. Секторальні політики ЄС. Податкова система в країнах ЄС. Податок на прибуток в ЄС. ПДВ. Адміністрування податків в ЄС. Способи захисту прав бізнесу.

Тема 5. Соціальна політика в ЄС.

Практика соціального забезпечення та відкритої координації. соціальної політики країн ЄС. Спільні особливості розвитку соціальної політики європейських країн. Класифікація моделей соціальної політики. Кластери соціальної моделі ЄС. Моделі соціальної політики ліберальна (або англосаксонська), континентально-європейська (консервативна) і скандинавська (або соціально-демократична). Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість реалізації в Україні.

Роль соціального партнерства в соціально-політичній системі європейських країн. Порівняльний аналіз європейських моделей соціального партнерства: британська, німецьке соціальне ринкове господарство, дирижистська модель у Франції, моделі соціального партнерства в Австрії, Нідерландах, Італії, Швеції, Фінляндії. Основні напрями формування спільних партнерських структур в Європі.

Основні напрями соціальної інтеграції. Загальний ринок праці і вільне переміщення робочої сили як основа соціальної трудової політики в ЄС. Соціальний захист трудящих - мігрантів країн-членів ЄС та проблеми легалізації в ЄС українських трудових мігрантів. Свобода підприємницької діяльності як основа розвитку європейського бізнесу. Спільна європейська політика і стратегія зайнятості в ЄС: досягнення, проблеми, перспективи.

Тема 6. Громадянство Європейського Союзу та права громадян. Захист прав громадян, рівність та соціальна справедливість.

Поняття правового статусу людини та громадянина в Європейському Союзі. Джерела правового регулювання правового статусу людини та громадянина в Європейському Союзі. Права, свободи та обов'язки людини та громадянина в Європейському Союзі. Еволюція прав, свобод та обов'язків людини та громадянина в Європейському Союзі. Основні положення Хартії основних прав від 7 грудня 2000 р. Гарантії прав, свобод та обов'язків людини та громадянина в Європейському Союзі. Компетенція Ради Європейського Союзу та Європейського Союзу в сфері захисту прав людини. Принципи субсидіарності. Європейський омбудсмен: поняття та особливості діяльності. Поняття «Громадянство Європейського Союзу». Основні групи прав громадян Європейського Союзу. Основні засади вільного пересування осіб в Європейському Союзі. Вільне пересування працівників. Блакитна карта Європейського Союзу. Свобода ділового заснування в Європейському Союзі. Свобода надання та отримання послуг в Європейському Союзі. Свобода пересування та проживання в Європейському Союзі громадян третіх країн.

Рівень та стандарти якості життя в країнах ЄС як основа добробуту європейських громадян: національний та наднаціональний рівні. Формування спільної європейської політики з поліпшення умов життя і праці громадян ЄС: успіхи та проблеми Європейської соціальної моделі. Соціальний діалог в ЄС та практика соціального захисту громадян у країнах ЄС як функція сучасної соціальної держави. Політика і практика соціальної відповідальності бізнесу в країнах ЄС.

Проблеми тендерної рівності в ЄС та правові умови їх розв'язання. Формування європейських принципів гендерної рівності в оплаті, зайнятості, професійній підготовці та просуванні по службі. Практика європейських держав у реалізації принципів гендерної рівності.

Тема 7. Енергетична та екологічна політика ЄС.

Суть та значення спільної європейської енергетичної політики. Сучасний стан енергетичної політики ЄС. Перспективи спільної Європейської енергетичної політики.

Енергетична політика. Значення енергії для Європи. Міжнародна співпраця в енергетичній галузі. Енергетична стратегія ЄС. Внутрішній енергетичний ринок. Ринки електроенергії та газу. Ринок твердого палива. Ринок атомної енергії. Нафтовий ринок. Енергопостачання. Цілі в галузі енергетики й раціональне використання енергії. С

Поняття, система та джерела екологічного права ЄС. Політика ЄС у сфері навколишнього середовища. Принципи права ЄС у сфері навколишнього середовища. Горизонтальний сектор. Орхуська Конвенція. Директива стосовно доступу до інформації про навколишнє середовище. Директиви про оцінку впливу на навколишнє середовище. Сектор якості атмосферного повітря. Рамкова Директива про якість атмосферного повітря. Сектор управління відходами. Режим використання та утилізації «старих» транспортних засобів. Регламент стосовно здійснення нагляду та контролю за транскордонним перевезенням відходів. Якість водних ресурсів. Рамкова Директива у сфері водної політики. Особливе використання води. Директива про питну воду. Директива Союзу про захист водного

середовища. Охорона природи. Директива про природне середовище. Збереження диких птахів. Регламент про види дикої флори і фауни, яким загрожує небезпека.

Тема 8. Європейська політика безпеки та оборони.

Прийняття рішень в Європейському Союзі. Прийняття рішень у CFSP (Спільна зовнішня та безпекова політика). Пріоритети зовнішньої політики ЄС: історія та сучасність. Динаміка формування європейської зовнішньої політики. Прийняття рішень у зовнішній політиці ЄС. Інструменти ЄС для впливу у світі. Зовнішня політика ЄС: вплив держав-членів ЄС.

Європейська політика безпеки та оборони (ESDP). Спільна політика безпеки та оборони (CSDP). Європейський оборонний фонд (EDF). Оборонна угода PESCO (Структуроване співробітництво PESCO). Схвалення [Стратегічного компасу для безпеки та оборони](#). Відносини між ЄС і НАТО.

Політика Європейського Союзу щодо російської федерації.

Тема 9. Європейська міграційна політика.

Міграційне законодавство Європейського Союзу. Правове регулювання безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом. Поняття механізму призупинення безвізового режиму. Комітет постійних представників у Європейському Союзі: історія створення, структура та компетенція. Роль Комітету постійних представників у Європейському Союзі, Ради Європейського Союзу та Європейського Парламенту в наданні Україні безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом.

Тема 10. Культурна та мовна різноманітність в ЄС.

Етностратегії західноєвропейських країн щодо збереження культурної та лінгвістичної самобутності іноетнічних груп. Ідеологія і політика мультикультуралізму. Особливості мультикультуралізму в країнах Європи. Мультикультуралізм для Європи: проблеми і перспективи.

Тема 11. Співпраця та партнерство ЄС з іншими регіонами світу та міжнародними організаціями.

Європейська політика сусідства.

Східне партнерство та Україна.

Спільна зовнішня політика та безпека ЄС.

Перспективи подальшого розширення ЄС. Країни-кандидати та потенційні країни.

Тема 12. Україна та європейська інтеграція. Набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі.

Процедури та критерії вступу до Європейського Союзу. Порядок вступу нових членів до ЄС. Критерії вступу. Копенгагенські критерії. “Acquis вступу”. Договір про Європейський Союз ([Маастрихтський договір](#)). Рамкові угоди для переговорів з особливими умовами для кожної держави-кандидата. «Brexit».

П'ять основних етапів процесу вступу до Європейського Союзу:

а) Консультативний етап. Укладання однієї з трьох типів асоціативних угод (European Agreement, Association Agreement, Stabilization and Association Agreement). Подання країною претендентом заяви про вступ до Європейського Союзу.

б) Оцінювальний етап. Виконання критеріїв членства в Європейському Союзі. Отримання статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу.

в) Переговорний етап. Проведення переговорів за 31 розділами *acquis communautaire*. Підготовка проекту угоди про вступ країни-кандидата до Європейського Союзу.

г) Ратифікаційний етап. Підписання угоди про вступ та її ратифікація.

д) Імплементативний етап. Участь країни-претендента у Європейській Конференції.

Повноваження інституційних органів Європейського Союзу щодо прийняття нових членів до ЄС.

Тема 13. Інституційне та нормативно-правове забезпечення реалізації державної політики європейської інтеграції України.

Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України»

Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 16 червня 1994 року. Постанову про наміри Європейського Парламенту щодо наближення позицій з Україною щодо членства.

Закон України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».

Постанову Верховна Рада України «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі»

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію), ратифікована Верховною Радою України 16 вересня 2014 року. Норми в Конституції України щодо стратегічного курсу України на набуття членства в ЄС та в НАТО.

Отримання Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Інституційний механізм реалізації державної політики європейської інтеграції України. Віцепрем'єр-міністр України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Інститут заступників міністрів з питань європейської інтеграції, директорати з питань стратегічного планування та європейської інтеграції.

Тема 14. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Підтримка України з боку ЄС у відповідь на російську загарбницьку війну.

Політика Європейського Союзу щодо України. Напрями співпраці у рамках Європейської політики сусідства. Східне партнерство (СхП). «Українське питання» в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Діяльність Групи підтримки України в Європейській Комісії. Консультативна місія Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (EU Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform Ukraine).

Функціонування постійних органів двостороннього співробітництва – Рада асоціації, Комітет асоціації, Комітет асоціації у торговельному форматі, галузеві підкомітети Комітету асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства. Порядок денний асоціації.

Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки (ЮСБ). Підкомітет з питань свободи, безпеки та юстиції Комітету асоціації Україна – ЄС. Діалогу з прав людини Україна-ЄС.

Торговельно-економічне співробітництво. Експорт товарів і послуг з України до ЄС. Імпорт товарів і послуг до України. Основні торговельні партнери України в ЄС.

Лібералізація торгівлі з ЄС. Поглиблена та всеохопна зона вільної торгівлі (ПВ ЗВТ).

Діяльність Комітету асоціації Україна-ЄС у торговельному складі та його підкомітетів. Підкомітет з питань торгівлі та сталого розвитку. Підкомітет з управління санітарними та фітосанітарними заходами. Підкомітет з питань митного співробітництва. Підкомітет з питань географічних зазначень.

Співпраця України з програмами ЄС «CUSTOMS» і «FISCALIS», «Горизонт Європа», Євроатом, «Цифрова Європа», програми ЄС «Єдиний ринок», участь в Органі європейських регуляторів електронних комунікацій, ОЕСР тощо.

Обмежувальні заходи ЄС (санкції). Запровадження шести пакетів санкцій у відповідь на безпрецедентний і неспровокований військовий напад Росії проти України. Санкції проти Білорусі у відповідь на її причетність до вторгнення в Україну.

Обмежувальні заходи щодо Росії у відповідь на: незаконну анексію Криму у 2014 році; рішення про визнання незалежними непідконтрольних уряду територій Донецької та Луганської областей у 2022 році; неспровоковану та невиправдану військову агресію проти України у 2022 році.

Директива Ради Європейського Союзу від 4 березня 2022 року про тимчасовий захист в усіх державах-членах ЄС (дозвіл на проживання, доступ до освіти, ринку праці, медицини і соціальних виплат).

Фінансова та гуманітарна підтримка. Координаційна платформа донорів, погоджена Україною, країнами G7, міжнародними фінансовими інституціями та іншими ключовими партнерами. Міжнародні конференції з відновлення України в Лугано та Берліні. Паризька конференція із відновлення України 13 грудня 2022 року.

Військова підтримка. Співпраця з Європейським фондом миру (EPF). Започаткування Місії з навчання українських військовослужбовців (EU Military Assistance Mission, EUMAM).

Дипломатична підтримка. Протистояння кібер- та гібридним загрозам.

Енергетична підтримка. Підтримка енергетичного сектору та задоволення енергетичних потреб України через Механізм цивільного захисту ЄС. Реалізація Ініціативи ЄС щодо обміну лампочок розжарювання на LED-лампи.

Підтримка у сфері відбудови. Використання заморожених російських активів для відбудови України та відшкодування репарацій відповідно до міжнародного права та законодавства ЄС. Співпраця з посилення глобальної продовольчої безпеки. Імплементация ініціативи ЄС та України «Шляхи Солідарності». Чорноморська зернова ініціатива ООН та програма «Grain from Ukraine».

Європейська політична спільнота. Започаткування Європейської політичної спільноти (6 жовтня 2022 року, м. Прага).

Тема 15. Економічні та політичні виклики для України в контексті євроінтеграції.

Конкурентне законодавство України в контексті інтеграції до ЄС. Загальні засади конкурентного регулювання в Україні. Регулювання конкуренції в ЄС. державна допомога (надання прямих субсидій, пільг щодо сплати податків). Конкурентна політика ЄС. Поняття та форми конкурентної політики ЄС. Система антитрестівського регулювання в ЄС. Конкурентна політика ЄС щодо зловживання домінуючим становищем на ринку. Конкурентна політика та державна допомога. ЄС в системі міжнародного співробітництва у сфері проконкурентного регулювання. Механізм взаємодії торговельної та конкурентної політики ЄС. Регулювання конкуренції в економічних взаємовідносинах ЄС з Україною. Гармонізація законодавства України з правом ЄС в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Адаптація системи захисту конкуренції в Україні до комунітарної конкурентної політики ЄС.

Тема 16. Політика та програми сталого розвитку». Концепція сталого розвитку, Цілі сталого розвитку ООН (Sustainable Development Goals).

Передумови виникнення концепції і визначення поняття «сталий розвиток». Виміри та складові сталого розвитку. Приклади несталого розвитку (о. Пасхи). Раціональне суспільство: проблеми утопії й реальності (по Н.Н. Моїсеєву). Сталий розвиток: становлення концепції. Роль людини в еволюціонуванні біосфери.

Конференція ООН «Людина і довкілля» (Стокгольм, 1972). Всесвітня стратегія охорони природи (1980). Доповідь «Наше спільне майбутнє» (1987). Конвенція з міжнародної торгівлі вимираючими видами дикої флори і фауни. Рамсарська конвенція. Боннська конвенція. Віденська конвенція і Монреальський протокол. Базельська конвенція. Роттердамська конвенція. Стокгольмська конвенція. Ріо-де-жанейрська декларація з навколишнього середовища та розвитку. План дій «Порядок денний на 21 ст.». РКЗК ООН, Кіотський протокол та його ринкові механізми. Конвенція про біологічне різноманіття і Картахенський протокол. Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку. Йоганнесбурзький план виконання рішень. Комісія ООН зі сталого розвитку. Конференція ООН з питань зміни клімату (Копенгаген, 2009). Конференція ООН зі сталого розвитку («Ріо+20»). Хартія Землі. Десятиліття освіти задля сталого розвитку ООН, 2005-2014. Доповіді про світовий розвиток Світового банку. Декларація тисячоліття і цілі Розвитку Тисячоліття як відображення нового етапу в розвитку людства. Доповіді про людський розвиток Програми розвитку ООН.

Індикатори сталого розвитку та система глобальних вимірів стійкості. Використання індикаторів сталого розвитку для порівняння прогресу країн. Вимірювання сталого розвитку. Нормування та інтегрування індексів сталого розвитку. Порогові значення індикаторів. Стимулятори та дестимулятори сталого розвитку. Ступінь гармонізації. Цілі розвитку тисячоліття. Цілі сталого розвитку. Завдання та індикатори цілей сталого розвитку. Шляхи досягнення цілей сталого розвитку. Адаптація глобальних цілей до національних особливостей. Контроль за досягненням цілей сталого розвитку. Роль ПРООН у реалізації ЦСР в Україні.

Тема 17. Глобальні проблеми та виклики: боротьба з бідністю, глобальне потепління, боротьба зі збройними конфліктами.

Постановка проблеми необхідності переходу до сталого розвитку на міжнародному рівні. Процес глобалізування та його складові. Глобалізування світової економіки. «Всесвітнє село». Проблеми глобалізування (за Левашовим). Ключові загрози людству (за звітами ВЕФ). Головні загрози, з якими людство зіштовхується сьогодні (за Малдером): життєпідтримувальні системи (атмосфера, гідросфера, літосфера, біосфера). Загрози існуванню людства (за Бостромом). Глобальне змінювання клімату. Виснаження озонового шару. Розповсюдження СОЗ.

Тема 18. Публічна політика та управління в контексті сталого розвитку в Україні.

Стратегічні орієнтири соціальної складової сталого розвитку. Інституційні детермінанти забезпечення соціального вектору сталого розвитку територій. Освіта і формування глобального освітнього простору в моделі сталого розвитку. Інклюзивний розвиток та інклюзивна освіта. Збереження стабільності існуючих суспільних систем, недопущення руйнівних соціальних конфліктів, шляхом справедливого розподілу благ між людьми. Становлення динамічної концепції освіти в інтересах сталого розвитку. Роль туризму і рекреації у забезпеченні сталого розвитку територій.

Економічні умови збалансованого розвитку територій. Оцінювання конкурентоспроможності та економічної безпеки територій. Стратегічні засади інвестиційного забезпечення сталого розвитку. Оцінювання економічних індикаторів сталого розвитку. Цілісність і сталий розвиток територій. Нарощування економічних детермінант сталого розвитку в контексті революції 4.0 та розбудови п'ятого та шостого технологічних укладів. Створення промислових інноваційних центрів та регіональних кластерів. Смарт-спеціалізація територій як домінанта її конкурентного розвитку

Формування якісно нового етапу суспільного розвитку, обумовленого ступенем задоволення потреб населення. Перехід України до формування новітньої національної політики досягнення збалансованості між соціально-економічним прогресом та потребами збереження довкілля. Упровадженням принципів сталого розвитку, зміни структури споживання, збереження, невиснажливого використання і відтворення природних ресурсів, екологічної безпеки в регіональну політику. Формування національної стратегії сталого розвитку у сфері гарантування економічної, соціальної, екологічної безпеки (ЕБ)

Міжнародні угоди, до яких приєдналась Україна. Концепція, стратегія та національний план дій щодо переходу до сталого (збалансованого) розвитку. Механізми, етапи та очікувані результати імплементації програмних заходів переходу до сталого (збалансованого) розвитку.

Напрями вдосконалення інституційної політики. Зміна ролі та функцій центральних органів виконавчої влади. Запровадження вертикальної координації: удосконалення багаторівневого управління. Розриви, що виникають в управлінні сталим (збалансованим) розвитком.

Тема 19. Роль громадянського суспільства в досягненні цілей сталого розвитку.

Система залучення громадськості у процес прийняття рішень.

Особливості формування концепції екологічної освіти. Принципи освіти для сталого розвитку: Впровадження стратегії сталого розвитку у сферу освіти. Науковий та освітній виміри сталого розвитку суспільства. Роль науки та освіти у визначенні засад сталого

розвитку. Зміцнення наукової бази з метою сталого розвитку і нового управління. Переорієнтація освіти на сталий розвиток. Ділові та імітаційні ігри у освіті для сталого розвитку

РОЗДІЛ 4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Глобальна економіка. Курс лекцій: навч. посібн. / За заг.ред. Гупала О.Г., Стасишина А.В. – 2-ге вид., доп. – Львів: СПОЛОМ, 2017. – 316с.
2. Європейська інтеграційна політика [Текст] : навч. посіб. / А. М. Поручник, В. І. Чужиков, Д. О. Ільницький, О. А. Федірко ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. І. Чужикова ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». - К. : КНЕУ. - Режим доступу: <http://posibniki.com.ua/catalog-europeyska-integraciyna-politika---chuzhikova-v-i>
3. Європейська та євроатлантична інтеграція : навч. посіб. / О.В.Баула, Т.В. Божидарнік, Т.М. Вісіна, Н.М. Галазюк, О.М. Зелінська О.Я.Кравчук, П.Я. Кравчук, Л.В. Корольчук, О.М. Лютак, Т.Л. Никитюк, Л.В. Савош, О.А.Урбан. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 328 с.
4. Іжа М.М.. Трансформація регіональної політики ЄС: висновки для України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: file:///C:/Users/Deel/Downloads/tppd_2013_12_3.pdf
5. Козик В. В., Мрихіна О. Б. та ін. Формування і розвиток взаємодії учасників інноваційної інфраструктури: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / За наук. ред. проф. В. В. Козика - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. - 281 с.
6. Короткий посібник з Угоди про Асоціацію. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/association_agreement/guide.pdf
7. Кривцова В. М. Політика європейської інтеграції [Електронний ресурс]: конспект лекцій. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2018. 74 с. URL: https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1aGI4qkjm3Gh5wZfZrMVEUV2_raJfvNAJ
8. Міжнародні відносини та зовнішня політика України: підручник / [Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін.]. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. 328 с. URL: <https://bit.ly/30voYQD>
9. Мультимедійний підручник «Управління в ЄС та політика європейської інтеграції». URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/miltymediinyi-posibnyk/>
10. Овчаренко О. Історія європейської інтеграції: навчальний посібник / Овчаренко О., Сухушина О., Земзюліна Н. – Черкаси: Вертикаль, 2021. – 302 с.
11. Політика європейської ітерації: конспект лекцій. / Укладачі А.Л. Помаза-Пономаренко, Т.О. Луценко. – Х. : НУЦЗУ, 2016. – 40 с.
12. Посібник для досягнення Цілей Сталого Розвитку в сфері бізнесу, 2016 // Компас ЦСР. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://sdgcompass.org/wp-content/uploads/2016/09/SDG_Compas_Guide_Ukrainian.pdf
13. Прилипко В.А., Боголюбов В.М., Піскунова Л. Е. Стратегія сталого розвитку. Навч.-метод. пос. – Київ : Видавничий центр НАУ. – 118 с. URL: http://ecoacademy.org.ua/sites/default/files/theme_files/prylpko_ta_in._2008_posibn._strategiya_stalog_o_rozvytku.pdf.
14. Сталый розвиток суспільства. Навчальний посібник - Сталый розвиток суспільства: навчальний посібник. авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серєда, Т. Тимочко. 2 вид. К.; 2011. URL: <http://sd4ua.org/stalyj-rozvytok-suspilstva-navchalnyj-posibnyk-stalyj-rozvytok-suspilstva-navchalnyjposibnyk-avt-a-sadovenko-l-maslovska-v-sereda-t-tymochko-2-vyd-k-2011-392->
15. Сталый розвиток. Короткий термінологічний словник для магістрів усіх напрямів підготовки [Текст] / Уклад.: М. З. Згуровський, Г. О. Статюха, І. М. Джигирей. – К.: НТУУ "КПІ", 2008. – 52 с. (НТБ ім. Г.І. Денисенка)
16. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cutt.ly/oW16OL7>
17. УКРАЇНА В ЄВРОПІ І СВІТІ. Електронний навчальний посібник // <https://multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/01.html>
18. УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ // https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

19. Як діяти далі: Державним службовцям про сталий розвиток. Онлайн-курс // https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+SDG101+2020_T2
20. Act further: Sustainable development for civic activists // Дистанційний курс "Act further: Sustainable development for civic activists" - ВУМ online (vumonline.ua)
30. Що таке європейська ідея? // Дистанційний онлайн курс "Що таке європейська ідея?" (vumonline.ua)
31. Стратегії сталого розвитку для міст і громад: практичні поради // Дистанційний курс "Стратегії сталого розвитку для міст і громад: практичні поради" - ВУМ online (vumonline.ua)

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – Режим доступу: http://www.eeas.europa.eu/top_stories/2014/011114_ukraine_agreement_en.htm
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01) / 30.3.2010 UA Офіційний вісник Європейського Союзу. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/file/23491>
3. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» №722/2019. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
4. Закон України (проект) «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» від 07.08.2018 № 9015. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/ЖН6YF00A?an=332>

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Act further: Sustainable development for civic activists // Дистанційний курс "Act further: Sustainable development for civic activists" - ВУМ online (vumonline.ua)
2. Collective Intelligence for Sustainable Development: Getting Smarter Together // <https://www.undp.org/acceleratorlabs/collective-intelligence-sustainable-development-getting-smarter-together>
3. Грубінко А.В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. / А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с. URL: <https://bit.ly/3qJInty>
4. Клим Р. (2021). Теоретико-методологічні особливості європеїзації та неоінституціоналізму. Медіафорум, 9, 194-206. вилучено із <https://journals.chnu.edu.ua/index.php/mediaforum/article/view/251>
5. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція // <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>
6. Прокопенко Л.Л. Інституційна система ЄС: навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М., Рудік. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с. URL: http://dridu.dp.ua/biblioteka/doc/Instyutsiyna_systema_ES.pdf
7. Сталий розвиток: нова філософія мислення // Сталий розвиток: нова філософія мислення - Дистанційний онлайн курс (vumonline.ua)
8. Стратегії сталого розвитку для міст і громад: практичні поради // Дистанційний курс "Стратегії сталого розвитку для міст і громад: практичні поради" - ВУМ online (vumonline.ua)
9. Україна на шляху до ЄС // https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+UAEU101+2023_T2
10. Що таке європейська ідея? // Дистанційний онлайн курс "Що таке європейська ідея?" (vumonline.ua)
11. Як діяти далі: Громаді про сталий розвиток // Дистанційний курс "Як діяти далі: Громаді про сталий розвиток" - ВУМ online (vumonline.ua)

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

1. EU Social policy - the market's human face?. - YouTube: сайт. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=bH130CB96pg>
2. Stability and Growth Pact / European Commission. - [Electronic resource]. Access mode: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic.../sgp/index_en.
3. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
4. Відділ публікацій – Види діяльності ЄС: сайт. Режим доступу: <https://publications.europa.eu/en/web/general-publications/publications>

5. Відділ публікацій - Торгівля: сайт. Режим доступу: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9a2c5c3e-0d03-11e6-ba9a-01aa75ed71a1>
 6. Вплив ПВЗВТ між Україною та ЄС на різні категорії населення: мікро-моделювання за допомогою прикладної моделі загальної рівноваги - Проекти - Інститут економічних досліджень та політичних консультацій: сайт. Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/Ukraine_EU_project/materials
 7. Все про ЄС – Європейська Комісія: сайт. Режим доступу: https://europa.eu/european-union/documents-publications/slide-presentations_en
 8. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні 2020 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=4819b04d-99d6-47d3-a0db-fd4a4215f13d> 16. Публікації ООН в Україні [Електрон. ресурс] / ООН в Україні. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukrainepublications>.
 9. Енергетична стратегія України на період до 2030 року від 24.07.2013 №1071-р Законодавство України: сайт. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13/para3#n3>
 10. Енергетичний союз 2015 року - Публікації - Енергія - Європейська комісія: сайт. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/energy/en/publications/energy-union-2015>
 11. Євроінтеграційний портал: сайт. Режим доступу: <https://eu-ua.org/>
 12. Європейська комісія - Творча Європа: сайт. Режим доступу: http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/news/2015/1119-ukrainejoms-creative-europe_en.htm
 13. Європейський банк реконструкції і розвитку: сайт. Режим доступу: www.ebrd.com/transitionreport
 14. Європейський комітет статистики: Щоквартальні збірки статистичних даних фінансового сектору: сайт. Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.eu.int/>
 15. Європейський простір. URL : <https://euprostit.org.ua/>
 16. Європейський Союз: сайт. Режим доступу: https://europa.eu/european-union/topics_en
 17. Європейський фонд регулювання глобалізації (EGF) – Європейська Комісія: сайт. Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=326>
 18. Історія ЄС: сайт. Режим доступу: <http://www.slideshare.net/mshabarek/the-european-union-26347944>
 19. Офіс зв'язку українських аналітичних центрів у Брюсселі: сайт. Режим доступу: <http://ukraine-office.eu/>
 20. Офіційний ресурс, присвячений ЄС. URL :<http://www.europa.eu.int>
 21. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL :http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.ht
 22. Представництво Європейської Комісії в Україні. URL : <http://www.ukraine.eu.mfa.gov.ua/eu/ua>
 23. Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії: сайт. Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/relations>
 24. Представництво України при Європейському Союзі. URL : <https://www.ukraine.eu.mfa.gov.ua/eu/ua>
 25. Публікації ПРООН в Україні [Електрон. ресурс] / ПРООН в Україні. – Режим доступу: <https://issuu.com/undpukraine>
 26. Сталий розвиток для України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://sd4ua.org>
 27. Транспортна політика ЄС – Європейський Союз: сайт. Режим доступу: https://europa.eu/european-union/topics/transport_en
 28. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції – Євроінтеграційний портал: сайт. Режим доступу: <https://eu-ua.org/uryadovyyu-ofis-koordynatsiyi-yevropeyskoyi-ta-yevroatlantychnoyi-integratsiyi>
 29. Урядовий портал: сайт. Режим доступу: www.kmu.gov.ua/kmu/control/en/publish/article7art_id=248402403&cat_id=248402399
 30. Центр екологічної сертифікації. Режим доступу: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok>
 31. Центр Європейських політичних досліджень, Брюссель. URL :<http://www.ceps.be>
- Цілі сталого розвитку // ПРООН в Україні. Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>